

Nr 1

Av herr **Björk m. fl.**, *angående riktlinjer för svensk export av krigsmateriel.*

(Lika lydande med motion nr 1 i Andra kammaren)

Gällande principer för svensk vapenexport utvecklades av statsminister Erlander i ett interpellationssvar i första kammaren den 25 april 1956. I svaret framhölls bl. a. att kontrollen över svensk vapenexport är så anordnad, att ett allmänt exportförbud införts och att varje sändning till utlandet av krigsmateriel kräver tillstånd av chefen för handelsdepartementet eller av Kungl. Maj:t. Det hette vidare i svaret: »Licenspolitiken har inte tillämpats på det sätt, att vi sökt undvika rubbning av balansen på detta område mellan stater som varit kunder. En dylik princip för exporten är först och främst föga förenlig med Sveriges allmänna politik att söka hålla sig utanför andra länders stridigheter. En sak är att efter rekommendation av Förenta Nationerna föra en diskriminerande exportpolitik. En helt annan sak är att utan sådan internationell samverkan grunda exportpolitiken under kritiska lägen på ett ställningstagande i en föreliggande konflikt.

Vidare skulle en sådan diskriminerande exportpolitik vara föga effektiv för vinnande av balans, om den inte fördes i samverkan med andra exporterande stater. En stat som förvägrades köpa krigsmateriel från vårt land skulle i regel utan svårigheter få sina beställningar placerade i ett annat land.

I stället har svenska regeringen i allmänhet tillämpat principen att över huvud vägra licenser till stater, som för tillfället är invecklade i akuta internationella konflikter, eller i vilka inbördeskrig är rådande eller där det internationella eller interna läget är så hotande, att fara för oroligheter eller krig föreligger. Någon skillnad har sålunda inte gjorts mellan den ena eller andra sidan i ett konfliktläge vid prövning av licensansökningar.»

I svaret framförs även att den exportpolitik som Sverige följer på krigsmaterielområdet torde vara strängare än den som i allmänhet tillämpas av andra länder.

Sedan 1956 har den internationella utvecklingen aktualiserat en del frågeställningar kring vapenexporten, vilka inte framträdde med samma skärpa vid tiden för interpellationssvaret. Genom att Sverige inom eller utanför FN markerat ställningstaganden i vissa internationella konfliktfrågor, t. ex. Vietnam-frågan, framstår landets strävan »att söka hålla sig utanför andra länders stridigheter» inte fullt så entydig som tidigare, och invändningarna mot tanken att genom exportpolitiken undvika rubbningar i vapenbalansen synes ha förlorat en del av sin tyngd.

Tillkomsten av en mängd nya stater sedan 1956 har medfört nya och ömtåliga avvägningsproblem för vapenexporten. Å ena sidan har dessa stater, som i allmänhet är underutvecklade och i avsaknad av nämnvärda militära resurser, rimliga anspråk på att inte bli diskriminerade i den internationella vapenhandeln. Å andra sidan utmärkes de så ofta av starka inre spänningar och av en svag statlig struktur att ett främjande av deras upprustning kan tänkas öka riskerna för väpnade konflikter inom eller mellan staterna, till betydande nackdel för deras fortsatta utveckling. Också i fall där det inte föreligger uttryckliga FN-rekommendationer eller där ett u-land kan påräkna vapenleveranser från vissa stater kan det finnas skäl för Sverige att iakttä en restriktiv hållning till vapenexport till landet i fråga.

Framför allt har emellertid de senaste årtiondena lämnat åtskilliga exempel på hur svårt det kan vara att bedöma om det internationella eller interna läget i ett visst fall är så hotande »att fara för oroligheter eller krig föreligger». Konflikter mellan och inom olika u-länder har ofta utbrutit med stor plötslighet, och den rapportering som står de svenska statsmakterna till buds kan näppeligen ge tillräckligt underlag för en bedömning av alla sådana risker. Begreppet »fara för oroligheter» är också svårtolkat. Om smärre väpnade grupper uppträder i ett land, kan det givetvis betecknas som oroligheter, även om landets stabilitet i huvudsak bevaras och riskerna för spridning av stridigheterna framstår som ringa. Osäkerheten gäller f. ö. inte endast u-länder. I april 1968 skulle knappt någon bedömare ha vågat hävda att det förelåg »fara för oroligheter» i Frankrike. Några veckor senare menade pessimistiska iakttagare att landet befann sig vid randen till inbördeskrig.

Tydligt är att regeringen i flera fall varit mer restriktiv i fråga om licensgivning för export av krigsmateriel än vad de 1956 deklarerade principerna i och för sig gör nödvändigt. När regeringen principiellt avvisar sådan export till Spanien, kan det knappast motiveras med att sannolikheten för ett nytt inbördeskrig i Spanien skulle vara särskilt stor eller med att landet är engagerat i speciellt tillspetsade internationella konfliktnfrågor. En vägran att exportera krigsmateriel till Grekland kan till nöds motiveras med landets engagemang i Cypern-frågan, men reellt kan den starka opinionen mot regimen i Grekland — liksom i Spanien — antagas ha fällt utslaget. I den mån restriktiviteten ökat, har detta dock inte getts någon officiell principiell motivering. Det har sålunda aldrig hävdats att vapenexport till diktaturstater generellt bör avvisas.

En ännu striktare tillämpning av de 1956 deklarerade principerna för vapenexporten — vilken signalerats av regeringen — aktualiserar sålunda en mängd svåra bedömningsfrågor samtidigt som dessa principer inte ger tillräcklig vägledning i en del fall då licensvägran framstår som politiskt önskvärd. Med hänsyn till att problemen kring vapenexporten av många människor upplevs som allvarliga moraliska problem har det blivit allt angelägnare att principerna för exporten fullt ut anpassas till det rådande internationella läget och till normerna för Sveriges utrikespolitik. Det är också synnerligen önskvärdt att dessa principer blir lättfattliga och får en stark förankring hos folkopinionen. Mot denna bakgrund framstår det

som otillräckligt att regeringen i enstaka, aktualiserade fall upprepar sedan gammalt gällande principer utan närmare preciseringar.

Skäl synes sålunda föreligga att göra principerna för svensk vapenexport till föremål för en parlamentarisk utredning där olika värderingar och bedömningar kan avvägas mot varandra. I första hand bör det bli en uppgift för en sådan utredning att överväga i vad mån svensk vapenexport över huvud bör förekomma. Ett fullständigt avbrytande av sådan export skulle befria statsmakterna från åtskilliga besvärliga avvägningsfrågor och av många medborgare upplevas som moraliskt tillfredsställande. Häremot bör ställas bl. a. konsekvenserna för svensk vapenindustri och därav följande ökning av försvarsanslagen, sysselsättningsproblem m. m. Utredningen bör eftersträva en redovisning av dessa faktorer. Om slutsatsen skulle bli att en viss, begränsad vapenexport alltjämt är motiverad, bör utredningen överväga om ytterligare restriktioner för exporten är önskvärda och hur dessa i så fall bör utformas. Skulle man komma fram till att en vapenexport av ungefärligen nuvarande omfattning bör eftersträvas, bör utredningen såvitt möjligt ange i vilka typfall en sådan export kan medges. Tidigare angivna riktlinjer bör i detta sammanhang överarbetas och preciseras. Utredningens arbete bör lämpligen utmynna i förslag till riktlinjer, som kan underställas riksdagen för godkännande.

Med hänvisning till det ovan anförda hemställas,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om tillsättande av en parlamentarisk utredning med uppgift att utreda den lämpliga omfattningen av och de principiella riktlinjerna för svensk export av krigsmateriel.

Stockholm den 14 januari 1969

Kaj Björk (s)

Sture Palm (s)

Yngve Möller (s)
